

Verdien av kunst og kultur i tider med krig og uro

Basma El Hussein er egyptisk kulturarbeider og -aktivist. Nylig besøkte hun Kulturrådets jubileumskonferanse i Harstad «Inn til kjernen – verdien av kunst og kultur». I sitt innledningsforedrag fortalte hun om erfaringer fra kulturarbeid blant barn i syriske flyktningeleirer, reflekterte over kunstens verdi i tider med krig og uro, og stilte også spørsmål om hvordan Europa forholder seg til kunst fra den arabiske regionen. Teksten er en forkortet versjon av hennes foredrag.

Jeg var nylig med å grunnlegge organisasjonen *Action for Hope*. Det begynte med et solidaritetsbesøk til en syrisk flyktningleir i Tyrkia. Der møtte vi mennesker som hadde flyktet fra bombene til det syriske regimet og som var redde og fremmedgjorte. Men vi fikk også oppleve hva en gruppe på 17 kunstnere og kulturformidlere kunne gjøre for å hjelpe dem, bare i løpet av noen få dager. Det var nesten magisk: Unge gutter og jenter fikk tilbake gnisten i øynene etter noen få teater- eller sangklasser, mødre som tidligere hadde vært tause lo sammen med barna sine. Selv menn som var herdet av grusomheten de hadde vært vitne til, så på det som skjedde med tårevåte øyne.

Action for Hope ble etablert som en reaksjon på den undertrykte sorgen mennesker i nød bærer på, og er basert på kunstens unike evne til å skape en positiv kraft. Programmet fokuserer nå på de syriske flyktningssamfunnene i Libanon og Jordan, og vi håper også å kunne utvide virksomheten til Tyrkia og Irak.

Samfunn som rammes av krig, fattigdom eller naturkatastrofer, mister ikke bare hus, klær og penger, men også immaterielle verdier. De mister den sosiale veven som knytter dem sammen med andre: slektninger, naboer og venner.

Kunstnere kan under slike forhold vekke følelser til live og gjøre dem om til historier og samtaler. Det emosjonelle og intellektuelle rommet kunsten tilbyr, gir enkeltmennesket en mulighet til å finne uttrykk for undertrykt sorg og sinne, slik at de kan dele dette med andre. Kunsten gir også anledning til å analysere situasjoner kollektivt og gå sammen om å finne løsninger på problemer. Det er helt riktig at folk som er rammet av krig, trenger mat, husly, klær og medisiner. Men det er galt å tro at dette er **alt** de trenger.

Det er viktig å tilby kunst til samfunn i nød fordi det gir et rom for fantasi og kritikk, og det i omgivelser der slike ytringer gjerne anses som luksus. Enda viktigere er det å gi talentfulle enkeltmennesker verktøyene de trenger for å skape kunst. Styrken som mobiliseres når man får synge,

skrive et skuespill eller lage en film er enestående som «empowerment», kanskje med unntak av det man får fra god utdanning.

Jeg vil her presentere sju funksjoner som kunst og kunstnerne kan ha i krisesituasjoner og under voldelig uro:

1 – Heling: Kunstneriske aktiviteter kan hjelpe enkeltmennesker og samfunn å håndtere posttraumatisk stress og følelsen av svik og isolasjon ved å dele historier med hverandre og reflektere over dem.

2 – Problemløsning: På mellomlang og lang sikt hjelper opplæringsprogrammer deltakerne til å finne løsninger på problemer ved å slippe løs fantasien og tenke «utenfor boksen». Dette er noe særlig unge har behov for.

3 – Bygge samfølelse: Fordrevne personer må ofte bo sammen med fremmede, noe som kan skape angst og til og med fiendtlighet. Kulturarbeid kan hjelpe folk å finne ut hva de har felles med andre og å uttrykke og verdsette en ny samhørighet.

4 – Stimulere til endringer: Kunst skaper et relativt trygt rom for kritikk og analyse av vanskelige realiteter. Gjennom teater eller film kan folk formidle synspunkter og ideer som er vanskelige å uttrykke i en virkelig diskusjon. Med litt tid og en god porsjon frihet kan denne formen for dialog hjelpe dem å oppdage og utnytte fredelige verktøy for å endre de uakseptable årsakene og følgene av krig og fordrivelse.

5 – Gjenvinne og bevare kulturell identitet: Fordrivelse til nye land får alvorlige følger for flyktningene og begrenser deres mulighet til å opprettholde sin identitet. Gradvis må de endre livsstil, språk, musikk osv. Kunstneriske aktiviteter gjør det mulig for dem å huske og praktisere sin kulturelle identitet.

6 – Læring: Kunstnerisk arbeid innebærer undersøkelser, dokumentasjon og informasjonsinnhenting, og å dele informasjonen med andre. Ofte må man også lære seg nye analytiske ferdigheter. Elementet av læring i det kunstneriske arbeidet er svært viktig, særlig i situasjoner der et normalt utdanningssystem mangler.

7 – Øke kulturell kapital: Dette er kanskje kunstens og kunstnernes viktigste funksjon: å skape mer kunst og å fostre flere kunstnere. De ovennevnte poengene viser kunstens verdi for alle samfunn, ikke bare samfunn i krise. Jeg vil påstå at samfunnene våre ikke kan utvikle seg eller bli produktive, rettferdige og frie uten å la kunstnerisk kreativitet få betydning i alle deler av livet.

I arabiske land har vi et stort underskudd i kulturell kapital, vi har rett og slett ikke nok kunstnere til å dekke behovet for sosial endring. Årsakene er åpenbare: Utdanningssystemene, politisk praksis, lovene og de sosiale normene er ikke tilrettelagt for å møte dette underskuddet; snarere tvert imot.

Situasjonen forverres noen ganger av hvordan kulturpolitikken i europeiske land støtter arabiske kunstnere og kulturorganisasjoner. De favoriserer arbeider de selv kan forstå og assosiere seg med, arbeider som benytter et internasjonalt kunstspråk, og som trygt kan vises frem for et europeisk publikum. Dette bidrar til å skape et graderingssystem som nedvurderer kunst og kunstnere som ikke følger den europeiske målestokken for kunstnerisk kvalitet. Alternativt finner vi europeiske aktører som støtter kunst som inneholder eller fronter et politisk budskap de tror på, og som de tror samfunnet vårt trenger. Dessverre overser begge disse posisjonene den langsiktige, vanskelige, og av og til smertefulle utviklingsprosessen alle samfunn trenger for å etablere og anerkjenne egne mål for kvalitet som er relevante og holdbare.

I Europa har man svært sterke ordninger for å støtte kunstnerisk arbeid. Jeg lurer på om ordningene er tilrettelagt for å dekke behovet til kunstnere som kommer fra flyktningssamfunn. Det å oppmuntre flere begavede mennesker fra flyktningssamfunnene til å bli kunstnere vil berike kunstfeltet med nye ideer, lyder, bilder og følelser, vil hjelpe begge parter å forstå og håndtere ulikheter, og vil utvilsomt bidra til den kreative økonomien i vertslandene.

Vi trenger alle flere kunstnere!

